

чення аграрних товаровиробників кредитними ресурсами може бути також широке запровадження в практику вексельних позик.

Література:

1. Бібліотека онлайн Уманського національного університету садівництва. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://udau.edu.ua>.
2. Колотуха С.М. Удосконалювати систему кредитування сільськогосподарських підприємств // Економіка АПК. - 2003. - №6. - С. 56-58.
3. Кредити для АПК // Бізнес-Інформ. - 2005. - №1. - С. 42-44.
4. Матеріали офіційного сайту Державної служби статистики України. – 2011: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Матеріали офіційного сайту Національного банку України. – 2011: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
6. Содома Р.І. Кредитна підтримка банками сільськогосподарських підприємств України // Облік і фінанси АПК. – 2011. - №3. -118-121.
7. Шиндирук І.В. Кредитування діяльності сільськогосподарських товаровиробників // Економіка АПК. -2002. - №10. - С. 1-14.

УДК 323.325(477)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСТВА В УКРАЇНІ

Макаренко Ю.П. к.е.н., доцент, докторант

ІНЦ «Інститут аграрної економіки» НААН України

В статті аналізуються стан, проблеми та перспективи розвитку фермерства на Україні. Проаналізовані переваги і недоліки фермерських господарств над КСП.

The article analyzes the current state, problems and prospects of development of the farming sector in Ukraine. Analyses advantages and disadvantages of farms on the PCB.

Постановка проблеми. Перші фермерські господарства з'явилися в Україні в 1989 р., ще до прийняття Закону України «Про селянське (фермерське) господарство» у грудні 1991 року. Вони виникли шляхом виходу їхніх власників із колгоспів, а пізніше КСП. Засновники фермерських господарств не мали необхідного професіоналізму, стартового капіталу, не одержали вони й належної підтримки з боку держави. Ринково-підприємницьке середовище, зокрема кон'юнктура на ринку засобів сільгосппризначення і сільгосппродукції, було й залишається вкрай несприятливим (диспаритет цін) для усіх агроструктур.

Разом з тим, в період глибокої аграрної кризи, перші фермерські господарства і приватні підприємства мали певні переваги у порівнянні з КСП і створеними пізніше на їхній базі різними агроформуваннями. Приватні агрогосподарства швидше опанували ринкові принципи господарювання, і в першу чергу за рахунок високої мотивації до ефективного господарювання у їхніх власників-господарів. Слід зважити й на те, що перші фермери отримали землю до її паювання, вилучили частку майна в КСП у виді техніки тощо. Інакше кажучи, приватно-сімейні форми агрогосподарств порівняно швидше опанували ринково-підприємницькі принципи господарювання. Але після 1999 р. у зв'язку з реструктуризацією КСП, інвестуванням в сільське госпо-

дарство з боку інших галузей і сфер економіки, зарубіжні інвестиції, поява агропромислових корпоративних структур, приміненням ними сучасного менеджменту і бізнес-планування тощо, забезпечило їхній розвиток на інтенсивно-інноваційних засадах. Поступово фермерські господарства почали відставати від них як в кількісному, так і якісному аспектах.

Постановка завдання. Метою статті є: визначити основні етапи розвитку фермерства на Україні; проаналізувати недоліки і переваги фермерських господарств над КСП

Виклад основного матеріалу дослідження. Фермерські господарства вже функціонують в Україні понад два десятиліття. В їхньому становленні та розвитку можна виділити два етапи, а саме:

- 1) до 2000 р. – етап переважно становлення фермерства;
- 2) 2000-2009 рр. – етап розвитку фермерства.

Розгорнуту картину щодо динаміки, ролі й місця фермерських господарств в аграрному секторі дають показники, наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Функціонування фермерських господарств в Україні 2000-2009 роках*

Показник	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість фермерських господарств, од.	38428	42445	43150	43410	42446	41906
Площа землі в користуванні (с.-г. угідь), тис. га	2158	3661	3973	4199	4328	4299
Площа с.-г. угідь на одне господарство, га	56	86	92	97	102,0	103
Валова продукція у порівняних цінах 2005 р., млн. грн.	1309	3424	4097	3477	5921	5075
Із розрахунку на одне господарство, тис. грн.	34	81	95	80	140	121
На 100 га земельних угідь, тис. грн.	61	94	103	83	137	118
На одного працюючого у фермерському господарстві, тис. грн.	18	26	31	30	53	49
Чисельність працюючих – всього, осіб	71504	133534	132031	115327	111659	102795
Валова продукція до загального обсягу в Україні, %	1,7	3,7	4,3	3,9	5,7	5,0

* Розраховано за даними статистичного щорічника «Сільське господарство України за 2009 рік». К., 2010. – С. 158-159.

З наведених у таблиці даних можна зробити декілька висновків щодо аналізованого періоду розвитку фермерських господарств.

1. Кількість фермерських господарств щорічно збільшувалася і досягла піка у 2007 р. – 43,4 тис.од. У 2008-2009 рр. вона почала зменшуватися (у 2009 р. у порівнянні з 2007 р. на 1504 одиниць або на 3,5%).

Занадто повільною є тенденція щодо зростання частки фермерських господарств у виробництві валової продукції сільського господарства, а в 2007 р. і в 2009 р. відбулося навіть зниження цього показника у порівнянні з попереднім роком. У фермерських господарствах, порівняно з іншими категоріями господарств (особливо з господарствами населення), значно нижча про-

дуктивність використання землі з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь – 118 тис. грн., тоді як у 2009 р. цей показник становив по усіх категоріях господарств 274 тис. грн., зокрема в господарствах населення 359 тис. грн.

До досягнень фермерства можна віднести факт щорічного зростання площі сільськогосподарських угідь як у цілому, так і з розрахунку на одне господарство.

Загальний обсяг валової продукції і в розрахунку на одне фермерське господарство зріс майже у 4 рази.

Щорічно зростала продуктивність земельних угідь із розрахунку на 100 га – в 1,9 раза.

Підвищилася продуктивність праці – майже у 2,7 раза, при цьому за 2000-2004 роки відбулося її зростання у 1,3 раза.

Чисельність працюючих зросла на 43,8 %.

Отже, якщо виходити із стану основних економічних показників діяльності фермерських господарств за період 2000-2009 роки, котрі характеризують динаміку їхньої кількості, площ оброблюваної землі, чисельності працюючих, продуктивності й т.ін., то можна вважати, що в Україні відбулося становлення фермерського сектору і має місце певний його розвиток.

Подальший розвиток функціонуючих фермерських господарств, зрозуміло, визначається їхньою конкурентоспроможністю. А вона в свою чергу – ефективністю господарювання. Розглянемо це питання.

Для будь-якого товаровиробника першочерговим завданням є максимізація прибутку. Він, як відомо, в абсолютних вимірах є різницею між продажною ціною товару і його повною собівартістю. Головним відносним показником прибутковості є рівень рентабельності:

$$P = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Собівартість}} \times 100 \quad (1)$$

Дослідження конкретного питання прибутковості, а відповідно й рівня рентабельності фермерських господарств, потребує також з'ясування деяких теоретичних положень, що мають до нього пряме відношення. Йдеться про зміст, принципи і закони, які притаманні ринково-підприємницькому середовищу. За умов вільної конкуренції це означає: 1) ринкові ціни формуються на засадах суспільно необхідних (а не індивідуальних) витрат (собівартості) на виробництво товару; 2) якість (в широкому розумінні цього поняття, тобто економічні, естетичні й інші характеристики товару) відповідає тому рівню, який склався на даний товар, у певний час, на тому чи іншому ринку (регіональному, національному або світовому); 3) обсяги виробленого товару мають відповідати попиту на нього з боку покупців.

Товаровиробника, зрозуміло, ніхто не примушує виконувати такі вимоги. В цьому демократизм ринкової економіки як об'єктивної реальності. Але в умовах жорсткої конкуренції, під загрозою не реалізувати товар за цінами вище їх собівартості та зазнати економічного банкрутства, товаровиробники не тільки намагаються діяти за ринковими принципами, але й знижувати ви-

трати (за даних ринкових цін це відповідне зростання чистого прибутку), поліпшувати якість, що є головним засобом у конкурентній боротьбі. Зрозуміло, враховується, щоб пропозиція не перевищувала попит, інакше неминуче зниження ринкових цін. Виконання цих вимог і лежить в основі наукового менеджменту, маркетингу, бізнес-планування господарської одиниці. Зовнішньоекономічне середовище однакове в даній країні, а економічна стійкість і ефективність будь-яких аграрних бізнесових господарств залежать від професіоналізму їх менеджера чи менеджерів.

Досягнення таких завдань, як зниження собівартості продукції, поліпшення її якості відповідає інтересам підприємства і суспільства. Але для цього товаровиробнику необхідна певна прибутковість, рівень рентабельності господарської діяльності, оскільки вищенаведені напрями пов'язані із її відтворенням на інтенсивно-інноваційних засадах. Звідси випливає висновок про те, що головна мета підприємця – максимізація прибутку – не тільки його суб'єктивне прагнення. Вона має й об'єктивні засади. Хто з них цього не робить, відстане в економічному аспекті та може збанкрутувати [1].

Розглянемо у цьому контексті фермерські господарства як одну із нових для України 90-х років ХХ ст. агроструктур, що вважалася найбільш ефективною та перспективною.

Таблиця 2

Результати сільськогосподарської діяльності фермерських господарств України, млн. грн*

Показник	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Чистий дохід (виручка) від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг	4861,8	6904,9	8383,0
у т.ч. від сільськогосподарської продукції	4693,4	6618,4	8096,9
з неї: рослинництва	4271,4	5947,8	7491,8
тваринництва	422,0	670,6	605,1
Прибуток, збиток (-) від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг	1065,5	1321,4	1603,1
у т.ч. від сільськогосподарської продукції	1066,6	1307,6	1567,5
з неї: рослинництва	1086,8	1265,8	1549,7
тваринництва	- 20,2	41,8	17,8
Рівень рентабельності сільськогосподарської діяльності, %	28,1	23,7	23,6
у т.ч. від сільськогосподарської продукції	29,4	24,6	24,0
з неї: рослинництва	34,1	27,0	26,1
тваринництва	- 4,6	6,7	3,0

* Джерело: Статистичний збірник «Сільське господарство України»: за 2009 рік. – К.: Державний комітет статистики України, 2010. – С. 172.

Наведені в таблиці 2 дані свідчать про те, що у 2007-2009 роках сектор фермерських господарств України у цілому був прибутковим, рівень рентабельності як сільськогосподарської діяльності, так і виробництва сільськогосподарської продукції становив близько 25 %. Продукція тваринництва була збитковою у 2007 році й дещо прибутковою у 2008-2009 рр. Водночас слід звернути увагу на той факт, що у найбільш високоврожайному по зерновим і

зернобобовим культурах 2008 році рівень рентабельності продукції рослинництва був меншим на 7,1 в.п., ніж у порівняно неврожайному 2007 році.

Важливим аспектом рівня рентабельності фермерських господарств є порівняння цього показника з іншими формами господарювання (табл. 3).

Таблиця 3

Рівень рентабельності виробництва продукції рослинництва і тваринництва в сільськогосподарських підприємствах України за організаційно-правовими формами господарювання у 2009 р., %*

Організаційно-правові форми господарювання	Продукція рослинництва	У тому числі:		Продукція тваринництва
		зернові та зернобобові культури	насіння соняшник у	
Державні	7,9	1,6	36,3	-16,6
Недержавні	17,1	7,4	41,5	6,2
Господарські товариства	15,8	5,6	38,6	8,5
Приватні підприємства	21,0	10,8	46,7	-1,3
Виробничі кооперативи	16,9	8,1	53,0	-12,0
Фермерські господарства	26,1	15,7	45,5	3,0

* Розраховано за даними: Статистичний збірник «Сільське господарство України»: за 2009 рік / Державний комітет статистики України. – К., 2010. – С. 61; 171-172.

Аналіз даних таблиці показує, що у 2009 р. в рослинництві найвищий рівень рентабельності був у фермерських господарств і приватних підприємствах, а в тваринницькій галузі у господарських товариствах. Але істотних відмінностей не спостерігається. Оскільки для усіх форм господарювання характерним є високий рівень рентабельності насіння соняшнику, то, зрозуміло, що висока його частка у посівних площах збільшує загальний рівень рентабельності продукції рослинництва.

Отже, сектор фермерських господарств у цілому є прибутковим і рентабельним. Але, по-перше, для нормального відтворення рівень рентабельності сільськогосподарської продукції має бути як мінімум 40%; по-друге, обсяги чистого прибутку, як і рівень рентабельності фермерських господарств, не відповідають потребам відтворення виробництва на інтенсивно-інноваційних засадах.

З розрахунку на одне фермерське господарство у 2007 році одержаний чистий прибуток (від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг) становив близько 25 тис. грн., а в 2008-му – 31,1 тис. грн., в 2009 р. – 37,4 тис. грн.

На початку аграрної реформи і нерідко дотепер більшість науковців серед низки внутрішньогосподарських чинників, що позитивно впливають на прибутковість агроструктур, називали чинник «трудової» приватної власності. У цьому аспекті сімейні ферми мають незаперечні переваги. З цим можна погодитися. Але в сучасних умовах, на наш погляд, вирішального значення набуває технічна оснащеність. Її стан подано у табл. 4.

Наведені в таблиці дані свідчать про те, що у цілому по сектору фермерських господарств кількість сільськогосподарської техніки по всім її ви-

дам за період 2000-2009 рр. зросла, зокрема тракторів на 44,8%, комбайнів зернозбиральних на 88,9%, сівалок на 60,2%. Але за цей період зросла кількість фермерських господарств на 3478 одиниць. А тому в розрахунку на одне фермерське господарство кількість тракторів у 2000 р. становила 0,58, а в 2009 р. – 0,76, тобто на одне фермерське господарство припадає менше одного трактора, а у розрахунку на 1000 га ріллі цей показник зменшився з 1,11 до 0,77. А тому достатньо порівняти 37 тис. грн. одержаного прибутку в розрахунку на одне фермерське господарство з потребами нормального відтворення й розширення виробництва, а тим більше на інноваційних засадах і стане зрозумілим, що здійснити це нереально. За таку суму не можна купити й один трактор чи комбайн.

Таблиця 4

**Наявність сільськогосподарської техніки в фермерських господарствах
(на кінець року; штук)***

Показники	2000	2006	2007	2008	2009
Трактори – всього	22118	31560	32443	32576	32029
у розрахунку на 1000 га ріллі	1,11	0,83	0,80	0,78	0,77
Комбайни					
зернозбиральні	4585	8120	8573	8734	8662
кукурудзозбиральні	165	441	434	402	371
кормозбиральні	422	643	638	571	551
картоплезбиральні	126	209	217	226	238
Бурякозбиральні машини	617	1036	998	929	853
Сівалки	9982	15531	15693	16157	15990
Жатки валкові	975	2834	2825	2848	2786

* Джерело: Статистичний збірник «Сільське господарство України»: за 2009 рік / Державний комітет статистики України. – К., 2010. – С. 174.

Потрібно врахувати й те, що чистий прибуток є джерелом покриття і низки інших потреб фермерського господарства (зокрема, відновлення родючості ґрунту, оскільки на сьогодні він критичний через надання переваг «комерційній» структурі сівозмін – у 2009 році зібрана площа соняшнику, наприклад, займала 20,1 % від усієї площі ріллі при нормативах не більше 10%). Саме ця культура є однією з найбільш виснажливих щодо родючості ґрунту.

Розвиток матеріально-технічної і технологічної оснащеності фермерських господарств, ефективно й раціонально її використання потребують відповідних площ землекористування. На сьогодні фермерські господарства займають за цим показником проміжне місце між особистими (селянськими) господарствами і сільськогосподарськими підприємствами. У розрахунку на одне фермерське господарство у 2009 р. площа сільськогосподарських угідь становила 103 га, а на сільськогосподарське підприємство (без фермерських господарств) – 1101, у тому числі держгоспів – 3038. В 2009 р. у середньому на одне особисте (селянське) господарство приходилося 1,42 га. За цим показником фермерські господарства істотно відрізняються між собою, про що свідчать дані табл. 5.

Розподіл фермерських господарств за розміром сільськогосподарських угідь у 2009 році (на кінець року)*

Групи ФГ за розмірами с.-г. угідь	Кількість господарств		Площа с.-г. угідь	
	одиниць	у % до загальної кількості	тис. га	у % до загальної площі с.-г. угідь
Господарства, що мали с.-г. угіддя	37807	90,1	4298,6	100,0
у т.ч. площею, га				
до 1,0	339	0,8	0,3	0,0
1,1-3,0	2442	5,8	5,6	0,1
3,1-5,0	2813	6,7	11,8	0,3
5,1-10,0	3838	9,1	30,3	0,7
10,1-20,0	4698	11,2	72,4	1,7
20,1-50,0	13145	31,4	500,7	11,6
50,1-100,0	3984	9,5	281,4	6,5
100,1-500,0	4709	11,2	1079,5	25,1
500,1-1000,0	1038	2,5	721,2	16,8
1000,1-2000,0	565	1,4	780,5	18,2
2000,1-3000,0	125	0,3	300,5	7,0
3000,1-4000,0	58	0,1	201,4	4,7
більше 4000,0	53	0,1	313,0	7,3
Господарства, що не мали с.-г. угідь	4099	9,9	х	х

* Джерело: Статистичний збірник «Сільське господарство України»: за 2009 рік / Державний комітет статистики України. – К., 2010. – С. 158.

Дані таблиці свідчать про те, що майже 10,0% фермерських господарств не мали сільськогосподарських угідь взагалі, а тому на одне фермерське господарство, що мало сільськогосподарські угіддя припадало 113,8 га. При цьому спостерігалася їхня істотна диференціація за цим показником. Зокрема перші три групи, а це 5594 фермерських господарств (13,3% від загальної кількості) фактично не відрізнялися від особистих (селянських) господарств, а майже $\frac{3}{4}$ фермерських господарств використовували площу сільськогосподарських угідь до 50,1 га. Тобто більшість фермерських господарств за показником – розміри землекористування є дрібними й малими формами господарювання.

Як можна оцінити сектор фермерських господарств в аспекті площ землекористування? Напевне, відповідь на це питання потребує системного підходу.

Насамперед виходячи із оптимальних розмірів землекористування, хоча це поняття значною мірою відносно й динамічне. Водночас більшість науковців справедливо вважають, що цей показник визначається за такими основними критеріями:

- ефективне та повне завантаження техніки, яка відповідає даному етапові її розвитку і головне – дає можливість використовувати загальноприйнятті технології. Так, у фермерських господарствах збільшення площі ріллі з

50 до 400 і 900 га підвищує комплексний коефіцієнт використання технічних засобів з 0,16 до 0,88 і 0,91, а відповідно, значно знижується собівартість продукції;

- не потребує доказів той факт, що оптимальні площі землекористування дають можливість використовувати науково обґрунтовані сівозміни, економити на витратах щодо використання мінеральних і органічних добрив. Так, за результатами тривалого досвіду польової станції Московської сільгоспакадемії ім. К.А. Тімірязєва ще за радянських часів, за умови дотримання раціональних сівозмін, навіть без застосування добрив, урожайність зернових порівняно із монокультурою була майже вдвічі вища[2].

Вітчизняні науковці, зокрема Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», ще на початку 90-х років минулого століття розробили методичні рекомендації щодо визначення оптимальних розмірів фермерських господарств в Україні у цілому в межах 250-400 га. Зокрема зазначалося, що при виробництві зернових і соняшнику в Степу для цього потрібно обробляти 300-400 га, овочів, плодів та ягідних – 25-60 га; винограду – 20-50 га [4]. Зрозуміло, що з розвитком техніко-людської системи оптимальний розмір землекористування зростає. Виходячи із викладеного вище можна стверджувати, що у більшості фермерських господарств України оптимальні розміри землекористування не досягнуті і тільки чотири останні групи (801 фермерських господарств – 2,1% від їх загальної кількості) можна віднести до тих, що мали більш-менш оптимальні розміри землекористування і могли більш продуктивно використовувати землю. Позитивним для національної економіки є той факт, що ці господарства використовували 37,2% від загальної площі сільгоспугідь, що мали фермерські господарства.

Таблиця 6

Групування фермерських господарств України за розмірами зібраної площі та урожайністю основних сільськогосподарських культур у 2008-2009 роках*

Розміри зібраної площі, га	Урожайність, ц з 1 га							
	зернові та зернобобові культури		кукурудза на зерно		соняшник		цукрові буряки (фабричні)	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
ФГ – всього	29,6	23,7	39,6	39,6	13,5	13,6	315,4	243,0
з них з площею, га до 50,00	22,8	18,0	33,1	31,7	10,5	10,6	256,6	260,7
50,01 – 100,0	25,5	20,4	37,5	38,2	12,6	12,6	270,7	252,5
100,01 – 250,00	27,3	21,5	42,0	38,2	13,5	13,5	330,7	263,4
250,01 – 500,00	29,4	23,8	44,2	49,4	14,6	15,2	352,0	227,8
500,01 – 1000,00	32,5	26,4	39,6	39,1	16,2	16,2	382,3**	177,3**
більше 1000,00	35,0	28,3	45,2	54,9	16,5	15,5	х	х

* Розраховано за даними: Статистичний збірник «Сільське господарство України»: за 2009 рік / Державний комітет статистики України. – К., 2010. – С. 159-160; 165-166. ** Більше 500,00.

Отже, відносно оптимальних розмірів землекористування, то, безперечно, це питання у певній мірі має відносний характер. Разом з тим дані Держкомстату України підтверджують дію закону переваг великого виробництва в землеробстві, тобто теоретичні положення, згідно з якими обсяги виробництва продукції рослинництва на одиницю земельної площі зростають у міру їхнього збільшення. Насамперед йдеться про те, що зі збільшенням зібраної площі урожайність основних сільськогосподарських культур має чітку тенденцію до підвищення (табл. 6).

Якщо взяти найбільш важливу зернову галузь, то урожайність зернових та зернобобових культур на площі більше 1000 га вища у порівнянні з площею до 50 га на 57,2%. А це значний резерв зростання обсягів виробництва, а за незмінності інших умов і зниження собівартості.

Переваги великих розмірів фермерських господарств проявляються і в тому, що у міру зростання обсягів реалізованої продукції підвищується від групи до групи рівень рентабельності (крім останньої групи у 2009 р.) (табл. 7).

Таблиця 7

Розподіл діючих фермерських господарств України за рівнем чистого доходу (виручки) від реалізації сільськогосподарської продукції у 2008-2009 роках*

Класифікація господарств	У % до загальної кількості		Рівень рентабельності, %	
	2008	2009	2008	2009
Діючі фермерські господарства – всього	100,0	100,0	24,6	24,0
У т.ч. з доходом, тис. грн.				
До 50,0	71,4	66,6	9,4	14,5
50,1 – 100,0	9,5	11,1	15,6	18,9
100,1 – 200,0	6,3	7,2	17,9	20,6
200,1 – 300,0	3,1	3,6	20,1	20,9
300,1 – 500,0	2,8	3,3	18,3	21,4
500,1 – 1000,0	2,9	3,3	21,0	21,8
1000,1 – 5000,0	3,4	4,1	25,7	25,9
5000,1 – 10000,0	0,4	0,5	27,0	26,3
Більше 10000,0	0,2	0,2	36,4	25,2

* Джерело: Статистичний збірник «Сільське господарство України»: за 2009 рік / Державний комітет статистики України. – К., 2010. – С. 173.

Отже, за деякими виключеннями (кукурудзи і соняшнику в одній із груп) діє навіть не тенденція, а закономірність зростання урожайності у міру збільшення зібраної площі основних рослинницьких культур.

Тобто, в аспекті урожайності переваги великих зібраних площ незаперечні. Зрозуміло, що не самі по собі вони збільшують урожайність. Йдеться про те, що позитивно на це впливає ряд факторів: можливість впровадження науково обґрунтованих сівозмін (при цьому виникає реальна можливість раціональніше й ефективніше використовувати наявну техніку); можливість виводу зі складу ріллі частки угідь з метою відтворення; фактор масштабу при виробництві (постійні витрати розподіляються на більшу кількість продукції, виходячи з цього підприємство має нижчу собівартість продукції більший прибуток і відповідно матеріальну заінтересованість у виробництві) й інші [3].

Висновки. Проведений аналіз дає змогу зробити наступні висновки щодо становлення та розвитку фермерських господарств в Україні.

В Україні сформований і функціонує сектор фермерських господарств. Станом на 1 липня 2009 р. частка фермерських господарств у загальній кількості господарюючих суб'єктів у сільському господарстві становила 73,4%. Тобто за цим показником фермерство є провідним сектором в аграрному виробництві щодо юридичних осіб за основним видом діяльності. Водночас за питомою вагою у виробництві продукції усього сільського господарства фермерських господарств займають передостаннє місце (останнє держгоспи, у 2009 р. відповідно – 5,0% і 1,2%). За показником рівня рентабельності продукції рослинництва фермерські господарства у 2009 р. зайняли перше місце і тваринництва – третє щодо інших форм господарювання. На жаль, фермерських господарств поступаються їм за показником продуктивного використання землі.

Позитивний вплив на результати господарської діяльності чинника тожності власності і праці і дав підстави більшості науковцям й політикам, реформаторам зокрема, визначити розвиток приватно-трудова форм агрогосподарств як основний напрям аграрної реформи. Цьому мала сприяти й приватизація землі. Але сталося так, що розвиток фермерства в Україні не виправдав прогнозів тих, хто покладав на нього великі надії.

Література:

1. Макаренко П.М. Фермерські господарства України – до 20-річного ювілею / П.М. Макаренко, Л.Л. Мельник // Економіка АПК. – 2010. – № 7. – С. 16-24.
2. Мельник Л.Ю. Розвиток фермерського землекористування / Л.Ю. Мельник, П.М. Макаренко, Л.Л. Мельник // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 15-20.
3. Назаренко О.В. Вплив орендних відносин на оптимізацію землекористування в аграрних підприємствах / О.В. Назаренко // Економіка АПК. – 2006. – № 1. – С. 91-95.
4. Розвиток форм господарювання на селі / В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук, М.Й. Малік та ін. – К.: Урожай, 1993. – С. 234.

УДК 631.11:338.24

ПРИНЦИПИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ В СИСТЕМІ АПК

Комарчук О.В., ст. викладач

Полтавський інститут економіки і права

Стаття спрямовує увагу на таких важливих питаннях, як сутність корпоративного управління, мета Принципів корпоративного управління України та сфера їх дій, статус документа та механізми реалізації принципів і рекомендацій. Висвітлюється механізм реалізації положень національних принципів корпоративного управління. Запропоновані принципи корпоративного управління мають суто рекомендаційний характер і розраховані на добровільне застосування товариствами.

Article directs attention to such important issues as the nature of corporate governance, the purpose of Corporate Governance Principles Ukraine and the sphere of their action, the status of the document and mechanisms of implementation of the principles and recommendations. Elucidates the mechanism of implementation of the national corporate governance principles. The proposed principles of corporate governance are purely advisory and are intended for voluntary application companies.